

LANDSMØTET 2025

FOR HELE LAGET

1

2

3

4 **Dagsordens punkt 5:**

5

6

Prinsipp- og handlingsprogram

7 INNHOLD

8	PRINSIPPROGRAM	4
9	VERDIGRUNNLAG.....	4
10	Demokrati og politisk styring	4
11	Sterke faglige rettigheter.....	4
12	Rettferdige lønns- og arbeidsvilkår	4
13	Likestilling.....	5
14	Internasjonal solidaritet.....	5
15	Offentlige tjenester med god kvalitet.....	5
16	Klima og miljø	5
17	Allianser	5
18	HANDLINGSPROGRAM	6
19	1. TARIFFPOLITIKK	6
20	Samarbeid mellom arbeidslivets parter	6
21	Heltid og likelønn	6
22	Konkurransetsetting og virksomhetsoverdragelse	7
23	Et seriøst arbeidsliv	7
24	2. ARBEIDSMILJØ	8
25	Forebygging og tilrettelegging	8
26	Trakassering, vold og trusler	8
27	HMS-opplæring	9
28	3. PENSJON	9
29	Tjenestepensjon og AFP.....	9
30	Levealdersjustering og aldersgrenser	9
31	Organisering av pensjonsordningene	10
32	4. LIKESTILLING, MANGFOLD OG INTEGRERING	10
33	Likestilling.....	10
34	Foreldrepermisjon og omsorg	10
35	Kvinnehelse	11
36	Vold i nære relasjoner	11
37	Diskriminering.....	12
38	Mangfold og integrering.....	12
39	5. LIVSLANG LÆRING	13
40	Barnehage	13
41	SFO	13
42	Grunnskole og videregående opplæring.....	13
43	Fag- og yrkesopplæring.....	14
44	Fagskoler	14
45	Universiteter og høyskoler	15
46	Faglig utvikling i arbeidslivet	15
47	6. VELFERD OG OFFENTLIG SEKTOR.....	16
48	Rettferdig fordeling.....	16
49	Kommuner og fylkeskommuner.....	17
50	Sykehus.....	17
51	Bolig	18
52	Post- og transporttjenester	18
53	7. DIGITALISERING.....	19

54	8. KLIMA OG MILJØ	19
55	<i>Globalt ansvar</i>	19
56	<i>Nødvendig omstilling</i>	20
57	<i>Kommunenes rolle</i>	20
58	<i>Grønn transport</i>	21
59	9. KULTUR	21
60	10. ALLIANSEBYGGING	22
61	11. NORDOMRÅDENE OG ARKTIS	22
62	12. SOLIDARITET OG INTERNASJONALT ARBEID	22
63	<i>Solidaritet på tvers av landegrenser</i>	23
64	<i>EØS og handelsavtaler</i>	23
65	<i>Asyl- og flyktningpolitikk</i>	24
66	<i>Forby atomvåpen</i>	24
67		
68		

69 Prinsippprogram

70 Verdigrunnlag

71 Frihet, likhet og solidaritet er arbeiderbevegelsens bærende ideer som Fagforbundet bygger sin
72 politikk på. Fagforbundet er en kamporganisasjon som arbeider for å videreutvikle og trygge den
73 norske arbeidslivsmodellen og velferdsstaten.

74 **Frihet** er mye mer enn bare fravær av tvang. Frihet er trygghet, muligheter og rettigheter. Derfor er
75 kampen for velferdssamfunnet en kamp for å gi den enkelte større frihet. Arbeid er en grunn-
76 leggende menneskerett og et viktig grunnlag for den enkeltes velferd, frihet og muligheter til ut-
77 foldelse.

78 **Likhet** er grunnlaget for menneskelig frihet. Samfunnet må derfor utformes slik at alle får
79 likeverdige levekår, uavhengig av etnisk eller kulturell bakgrunn, alder, kjønnsidentitet,
80 funksjonsnivå, seksuell orientering, religion eller livssyn.

81 **Solidaritet** er å stå sammen for å skape en bedre felles framtid. Kampen mot undertrykking,
82 rasisme, hatefulle ytringer og diskriminering er en prioritert oppgave.

83 Gjennom omtanke, samhold og solidaritet vil Fagforbundet styrke medlemmenes lønns- og
84 arbeidsvilkår. Det skal vi gjøre ved å sikre et seriøst og velfungerende arbeidsliv. Et solidarisk
85 samfunn er en velferdsstat med universelle ordninger som også sikrer de som står utenfor
86 arbeidslivet verdige og trygge liv.

87 Demokrati og politisk styring

88 Demokrati er den beste garantien for frihet, likhet og solidaritet. Et levende folkestyre sikres
89 gjennom et desentralisert lokaldemokrati. Fagforbundet jobber for å videreutvikle samfunnets
90 demokratiske tradisjoner gjennom nasjonal politikk, lokalt selvstyre og representasjon i
91 folkevalgte organer. Et levende folkestyre forutsetter engasjement og deltakelse fra alle grupper i
92 befolkningen. Tre folkevalgte forvaltningsnivåer er en forutsetning for et godt og desentralisert
93 lokaldemokrati.

94 Sterke faglige rettigheter

95 Fagbevegelsen har over mange år opparbeidet og framforhandlet viktige rettigheter. De mest
96 grunnleggende er organisasjonsretten, forhandlingsretten og streikeretten. Samarbeid og allianser
97 med politiske partier og ulike organisasjoner sikrer at disse rettighetene bevares og styrkes. All rett
98 til medbestemmelse og innflytelse må forsterkes.

99 Rettferdige lønns- og arbeidsvilkår

100 For å sikre en rettferdig fordeling av samfunnsgodene, skal Fagforbundet være en handlekraftig
101 arbeidstakerorganisasjon som arbeider aktivt for en lønnspolitikk som reduserer lønnsforskjellene
102 i Norge. Lønnspolitikken skal bygge på prinsippet om sentrale kollektive avtaler, likestilling og lik
103 lønn for arbeid av lik verdi på tvers av sektor og yrke. Disse prinsippene undergraves av ordningen
104 med lokale forhandlinger i offentlig sektor. Utdanning og livslang læring skal være en rettighet og
105 reell mulighet for alle, uavhengig av sosial bakgrunn og økonomiske evner. Fagforbundet skal
106 bidra til samspillet mellom økonomien, arbeidslivet og velferdsstaten for å sikre velstand, høy
107 sysselsetting og små forskjeller. Fagforbundet mener at alle må sikres en god og verdig pensjon,

108 uavhengig av aldersgrenser. Fagforbundet legger til grunn at det i framtida vil være viktig å sikre
109 gode ordninger for særaldersgrenser.

110 **Likestilling**

111 Likestilling skal være et gjennomgående prinsipp, som sikrer alle like muligheter til arbeid, karriere
112 og familieliv. Det er en menneskerett å ha mulighet til et godt arbeidsliv. Dette innebærer rett til
113 hel og fast stilling, en lønn å leve av, en jobb å leve med og en verdig pensjonisttilværelse.

114 **Internasjonal solidaritet**

115 Fagforbundet er del av en stor internasjonal fagbevegelse med felles verdigrunnlag.
116 Fagbevegelsens solidaritet strekker seg utover landegrensene, til alle de som kjemper for faglige
117 rettigheter, mot undertrykking, utbytting og nød. Et solidarisk samfunn, nasjonalt og
118 internasjonalt, fremmer demokrati og folkestyre. Samarbeid på tvers av landegrensene ved aktiv
119 deltakelse i den Internasjonale Arbeidsorganisasjonen (ILO) og internasjonale
120 arbeidstakerorganisasjoner, er en forutsetning for at faglige rettigheter gjøres gjeldende for
121 arbeidstakere i alle land.

122 **Offentlige tjenester med god kvalitet**

123 Fagbevegelsen har vært sentral i oppbyggingen av den norske velferdsstaten basert på solidaritet
124 og kollektive løsninger. En sterk offentlig sektor er en forutsetning for rettferdig fordeling og for å
125 sikre alle like muligheter til utdanning, helsetjenester og økonomisk og sosial trygghet. Offentlige
126 tjenester eid, drevet og finansiert av det offentlige er garantisten for at alle får tilgang til tjenesten.
127 Privatisering, konkurranseutsetting og utskilling av offentlige tjenester er ikke løsninga på
128 framtidens utfordringer. Profitt på velferdstjenester må forbys.

129 Trepertssamarbeidet er viktig for å sikre offentlige tjenester med høy kvalitet og ivareta
130 verdiskapning og fordeling. Ved å sikre medvirkning og utvise tillit til den enkelte ansatte får man
131 trygge, motiverte og godt kvalifiserte medarbeidere.

132 **Klima og miljø**

133 Livsgrunnlaget for nåværende og framtidige generasjoner sikres gjennom offentlig eierskap og
134 kontroll over våre felles naturressurser, satsing på fornybar energi og gjennom å redusere
135 forurensningen. En aktiv miljø- og klimapolitikk er en forutsetning for å forvalte naturressursene på
136 en bærekraftig måte og bevare det biologiske mangfoldet. Fagbevegelsen har en sentral rolle i
137 arbeidet for en grønn omstilling som sikrer en rettferdig fordeling av byrdene. En bærekraftig
138 utvikling bygger også på globalt samarbeid og forpliktende internasjonale avtaler.

139 **Allianser**

140 Fagforbundet når sine målsettinger i samarbeid med andre. Det er viktig med et godt samarbeid
141 med politiske partier og organisasjoner som deler Fagforbundets ideologi og verdier.

142

143 Handlingsprogram

144 1. Tariffpolitikk

145 Fagforbundets tariffpolitikk bygger på den frie forhandlingsretten, en solidarisk lønnspolitikk og
146 rettferdig fordeling av samfunnsgodene. Våre tariffkrav skal ivareta alle tariffområder der vi har
147 medlemmer og ha en bred samfunnsmessig innretning. Fagforbundet støtter frontfagsmodellen.
148 All lønnsdannelse skal sikre en solidarisk lønnspolitikk, rettferdig fordeling og utjevning av sosiale
149 forskjeller gjennom kollektive avtaler. Som hovedregel skal den generelle lønnsdannelsen skje
150 gjennom kollektive sentrale avtaler. Streikeretten er nødvendig for å ivareta arbeidstakers
151 interesser.

152 Forskjellene i Norge øker. Små lønnsforskjeller er viktig for å sikre lojaliteten til tariffsystemet.

153 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 154 • Å få tillitsvalgte på alle områder
- 155 • At lederne ikke skal være lønnsvinnerne i tariffoppgjørene fremover
- 156 • En rettferdig fordeling mellom sektorer og yrkesgrupper, for å hindre at enkelte områder
157 systematisk får lavere lønnsvekst enn andre.
- 158 • At streikeretten ikke svekkes gjennom bruk av tvungen lønnsnemnd.

159 Samarbeid mellom arbeidslivets parter

160 Trepertssamarbeid er nøkkelen i den norske modellen. I offentlig sektor er trepartssamarbeidet et
161 konstruktivt samarbeid mellom folkevalgte, administrasjonen og tillitsvalgte.

162 Fagforbundet vil jobbe for at det på alle våre områder etableres et godt og systematisk
163 partssamarbeid, også på lokalt nivå. Selskapsformer med ulike regler for medbestemmelse krever
164 at tillitsvalgte får nødvendig kunnskap om ulike avtaler på tidligst mulig tidspunkt. Åpenhet og
165 demokrati i beslutningsprosesser må ivaretas på lik linje med innsynsrett og forhandlingsrett.

166 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 167 • Å styrke og videreutvikle trepartssamarbeidet på alle nivåer i offentlig sektor.
- 168 • At rett til innsyn og medvirkning i anbuds- og kontraktsforhandlinger lovfestes, og at
169 tillitsvalgte og ansatte sikres en reell medbestemmelse og innflytelse.
- 170 • Å sikre tillitsvalgte i alle tariffområder rett til permisjon med lønn for å ivareta sine verv.
- 171 • En tillitsbasert styring og ledelse av offentlig sektor.

172 Heltid og likelønn

173 Arbeidsmarkedet i Norge er kjønnsdelt, og kvinnedominerte yrker har lavere lønn og status.
174 Stillingsvurdering, kvotering, rekruttering til lederstillinger og kompetanseheving er viktige
175 virkemidler i kampen for likelønn.

176 I kvinnedominert sektor ser vi en utbredt deltidskultur og en utstrakt bruk av ekstravakter. Alt for
177 mange stillinger lyses ut som deltidsstillinger. Hovedregelen skal være fast ansettelse i full stilling.

178 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 179 • At alle arbeidsgivere, sammen med tillitsvalgte, arbeider for en heltidskultur og faste
180 stillinger.
- 181 • At det i statsbudsjettet avsettes penger til arbeidet med heltidskultur.
- 182 • En reform som inneholder en arbeidstidsreduksjon med full lønnskompensasjon, for
183 eksempel sekstimersdag/30-timers uke.
- 184 • En revidering av arbeidsmiljøloven, der alle typer turnusordninger likestilles med
185 skiftarbeid.
- 186 • En lovrevisjon av normalarbeidsuken, slik at den reduseres fra 40-timers uke til 37.5-timers
187 uke.

188 **Konkurransesetting og virksomhetsoverdragelse**

189 Fagforbundet jobber for at offentlige tjenester ikke blir konkurranseutsatt og privatisert. I
190 konkurransen om de billigste tjenestene, angripes og svekkes arbeidstakernes lønns- og
191 arbeidsvilkår. Problemet må bekjempes for å sikre tarifflønn og pensjonsrettigheter for alle. Ved
192 skifte av tariffavtale skal partene i den enkelte virksomhet avtale hvilke lønns- og arbeidsvilkår,
193 samt pensjons- og forsikringsvilkår som skal videreføres.

194 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 195 • At bestemmelsene i arbeidsmiljøloven om virksomhetsoverdragelse styrkes for å sikre
196 arbeidstakernes bedre vern, slik at de bedre ivaretar blant annet AFP og pensjon.
- 197 • At all arbeidsformidling skal skje vederlagsfritt og som hovedsak i offentlig regi.
- 198 • At innleie av arbeidstakere gjennom bemanningsbyråer må avvikles.
- 199 • At ILO-konvensjon nr. 94 følges opp for å sikre at det stilles krav om tariffavtale hos
200 kontraktører og underleverandører ved anbudsinnhenting.

201 **Et seriøst arbeidsliv**

202 Arbeidsmarkeds kriminalitet og sosial dumping er et økende problem i norsk arbeidsliv, og utgjør
203 en trussel mot velferdsstaten, det organiserte arbeidslivet og tariffavtalene. Flere
204 arbeidsgivertilknytninger enn tidligere, setter inngåtte tariffavtaler under press. Fagforbundet er
205 imot en utvikling der arbeidstakere blir presset til å bli selvstendige oppdragstagere, blant annet
206 gjennom plattformøkonomi.

207 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 208 • Å forsterke hovedavtalene og overenskomstene sin betydning og tillitsvalgtes rettigheter
- 209 og plikter.
- 210 • Å opprette et nasjonalt register for foretak som bryter loven.
- 211 • Økt innsats mot arbeidslivskriminalitet gjennom bedre samordning, økt kontroll og
- 212 informasjonsplikt mellom tilsynsetatene.
- 213 • Å følge opp ny lovgiving som skal endre regelverket og praksisen i offentlig anskaffelser,
- 214 herunder å sikre at virksomheter må pålegges å ta inn lærlinger for å oppfylle
- 215 samfunnskontrakten.

216 **2. Arbeidsmiljø**

217 Lov, forskrift og avtaler gir alle ansatte rett til et arbeidsmiljø som fremmer både fysisk og psykisk
 218 helse. Å utvikle et godt arbeidsmiljø handler om hvordan arbeidsoppgavene planlegges,
 219 organiseres og gjennomføres. Et effektivt samarbeid mellom tillitsvalgte, vernetjeneste og ledelse
 220 har positive virkninger både for ansattes helse og for virksomhetens produktivitet.

221 **Forebygging og tilrettelegging**

222 Forebyggende tiltak på arbeidsplassen, som fremmer inkludering og tar sikte på å redusere
 223 sykefravær og hindre frafall i arbeidslivet, bidrar til å styrke arbeidsmiljøet for alle ansatte. Til tross
 224 for kunnskap om helsefremmende tiltak, opplever ansatte sykdom, skade og frafall i arbeidslivet
 225 som følge av psykososiale og fysiske forhold. Levealdersjustering vil medføre at folk må stå lengre i
 226 arbeid for å få en bra pensjon. Det øker behovet for tilrettelegging i arbeidslivet.

227 Fagforbundet mener at virksomheter må ta samfunnsansvar. Alle skal sikres verdig behandling og
 228 deltakelse i arbeidslivet, inkludert de som trenger tilrettelegging. Universell utforming av
 229 arbeidsplasser er et viktig mål.

230 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 231 • Å fortsette og videreutvikle IA-avtalen.
- 232 • Å støtte opp om å styrke Arbeidstilsynets forebyggende virksomhet og tilsynsrolle.
- 233 • Å styrke tilretteleggingsplikten for arbeidstakere med redusert arbeidsevne, og retten til
- 234 redusert stilling.
- 235 • Å styrke yrkesskaderregelverket, særskilt ulykkesbegrepet. Løft må godkjennes som
- 236 yrkesskade, sykdomslisten må revideres, og belastningslidelser må inntas.
- 237 • At psykiske, emosjonelle og fysiske belastningslidelser gir rett til yrkesskadeerstatning.

238 **Trakassering, vold og trusler**

239 Trakassering, vold og trusler på arbeidsplassen er en alvorlig belastning for de som opplever det,
 240 og må håndteres på systemnivå. Gode rutiner og forebyggende tiltak basert på kunnskap om
 241 risikofaktorer reduserer slike hendelser og beskytter ansatte.

242 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 243 • Økt sikkerhet på utsatte arbeidsplasser gjennom etablering av rutiner, tilstrekkelig
- 244 bemanning, riktig kompetanse og bruk av tekniske hjelpemidler.
- 245 • Fremme en nullvisjon for tap av liv eller helse på arbeidsplassen gjennom et vedtak i
- 246 Stortinget.

247 **HMS-opplæring**

248 Oppdateringer i kunnskapen om arbeidslivet, arbeidsmiljøet og endringer i lover og forskrifter

249 krever kontinuerlig opplæring i helse, miljø og sikkerhet (HMS) for ledere, tillitsvalgte, verneombud

250 og ansatte.

251 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 252 • Innføring av en offentlig godkjenningsordning for aktører som tilbyr HMS-opplæring for å
- 253 sikre kvalitet og innhold.
- 254 • Krav om løpende HMS-opplæring for verneombud, medlemmer av arbeidsmiljøutvalg og
- 255 ledere i tillegg til den grunnleggende opplæringen.
- 256 • Inkludering av IA-arbeidet, tilretteleggingsplikten og medvirkning som en del av HMS-
- 257 opplæringen.

258 **3. Pensjon**

259 Folketrygden skal være den sentrale bærebjelken i pensjonssystemet. Folketrygden skal ivareta

260 alle og bidra til å utjevne økonomiske forskjeller. Folketrygden skal sikre et minste pensjonsnivå

261 minst på anerkjente fattigdomsnivå. Fagforbundet vil ha en gjennomgang av pensjon til etterlatte.

262 Det er behov for pensjonsmessig likebehandling av ulike samlivsformer.

263 **Tjenestepensjon og AFP**

264 Fagforbundet vil at tjenestepensjoner skal være livsvarige og kjønnsnøytrale, og skal være en del

265 av tariffavtalene. All inntekt skal være pensjonsgivende. Sparesatsene i obligatorisk

266 tjenestepensjon må økes, og det må innføres obligatorisk uførepensjon. Pensjonssystemet må

267 sikre yrkesaktive AFP og tjenestepensjoner som gjør at de kan forvente en samlet pensjon på minst

268 2/3-deler av lønn etter en normal yrkeskarriere.

269 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 270 • At samlet pensjon ved en normal yrkeskarriere skal gi inntekstdekning på minst to tredeler
- 271 av lønn. Pensjonsordningene skal være kjønnsnøytrale og livsvarige.
- 272 • At flere får rett til AFP i privat sektor.
- 273 • At flest mulig skal få rett til AFP. Det må etableres en varig løsning for arbeidstakere som
- 274 går fra offentlig til privat sektor slik at disse også kvalifiserer til AFP.

275 **Levealdersjustering og aldersgrenser**

276 Reglene for levealdersjustering må sikre yngre årskull og personer som ikke kan kompensere fullt

277 ut for levealdersjusteringen, en god pensjon. Fagforbundet vil ikke godta at nedre aldersgrense

278 økes automatisk. En videre økning etter 1973-kullet vil avhenge av utviklingen de neste ti årene.
279 Uføre må skjermes for levealdersjusteringen. De må sikres en opptjening og alderspensjon på nivå
280 med yrkesaktive.

281 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 282 • Styrke medlemmenes pensjonsrettigheter i alle tariffområder.
- 283 • At alle, uavhengig av lønnsnivå og stillingsstørrelse skal omfattes av lov- eller avtalefestede
- 284 pensjonsordninger som sikrer en pensjon på minst to tredjedeler av inntekt.
- 285 • Å sikre gruppers rett til særaldersgrense.

286 **Organisering av pensjonsordningene**

287 Fagforbundet vil ha brede fellesordninger både i privat og offentlig tjenstepensjon, og at
288 forvaltning og administrasjon av pensjonsordningene skal skje i pensjonskasser/gjensidig eide
289 selskaper der medlemmene har innflytelse.

290 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 291 • Brede pensjonsordninger og forvaltning i pensjonskasser/gjensidige selskaper.

292 **4. Likestilling, mangfold og integrering**

293 **Likestilling**

294 Det er fremdeles store utfordringer i likestillingsarbeidet i Norge. Forskjeller i arbeids- og
295 samfunnsliv gir ulik fordeling av inntekt, karriere og makt i menns favør, derfor må vi få økt
296 likestilling både i arbeidslivet og hjemmet. Ulik verdsetting av manns- og kvinneyrker bidrar til å
297 opprettholde et kjønnsrelatert forsørger- og omsorgsmønster.

298 Økonomisk uavhengighet er den viktigste forutsetningen for likestilling. Arbeidet med
299 kjønnsnøytrale pensjonsordninger, likelønn, lavlønn og retten til hele stillinger må derfor
300 prioriteres. Arbeidsgivers lovpålagte krav om å jobbe aktivt for å utjevne lønnsulikheter mellom
301 kjønnene i virksomheten må følges opp tett av våre tillitsvalgte ute på arbeidsplassene.

302 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 303 • At kvinner og menn skal gis like muligheter til deltakelse i arbeids-, samfunns- og
- 304 organisasjonsliv.
- 305 • At kontantstøtteordningen opphører.
- 306 • At tilsynsmyndigheten styrkes, og bruddene på den lovpålagte aktivitets- og
- 307 redegjøringsplikten følges opp.

308 **Foreldrepermisjon og omsorg**

309 Permisjonsrettigheter i forbindelse med svangerskap og fødsel har et klart kjønnsperspektiv. Dette
310 gjelder både helseperspektivet for mor og barn, og sosial beskyttelse for mødre. Kvinner har derfor
311 et særskilt vern i norsk lov, som skal ivareta andre forhold enn omsorgsansvaret.

312 Endring av rettigheter til foreldrepermisjon er omfattende, og kan ikke gjennomføres uten at både
313 kvinners og menns stilling ivaretas. Skal fedre og medforeldre ha en reell mulighet til å ta større del
314 av omsorgsansvaret, må retten til foreldrepenger være knyttet til egen inntekt.

315 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

316 • Å øke lengden på foreldrepermisjonen, en likere deling av foreldrepermisjonen og kvinners
317 rettigheter ved svangerskap og fødsel.

318 • At fedre/medforeldre opparbeider selvstendig rett til foreldrepenger.

319 **Kvinnehelse**

320 Forskjellene i helsetilbudet for kvinner og menn medfører ulik behandling for samme
321 sykdomsforhold. Kvinners sykdomsbilde og lidelser har lavere status. Forskning, diagnostisering,
322 medisiner og behandling er ofte basert på menns helseutfordringer. Såkalte «ubestemte
323 helseplager» og muskel- og skjelettlidelser defineres ikke som yrkesskade-/sykdom, og utløser ikke
324 rett til yrkesskadeerstatning.

325 Kvinner får tidligere funksjonsvansker enn menn, selv om de lever lenger. Det trengs mer kunnskap
326 om årsakene til dette.

327 Seksuelle krenkelser og trakassering, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, menneskehandel og
328 prostitusjon rammer kvinner spesielt og er knyttet til maktubalanse. Kommuner og andre
329 offentlige instanser må styrke sin innsats på det forebyggende feltet og etablere tiltak for å hjelpe
330 kvinner som er blitt utsatt for seksuell vold.

331 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

332 • Å følge opp det offentlige utvalget som utreder kvinners vilkår for deltakelse i arbeidslivet,
333 arbeidshelse og sykefravær.

334 • Å bedre kvinners arbeidshelse.

335 • At tiltakene i kvinnehelseutvalget følges opp, spesielt de som omhandler økt status for
336 kvinners helse og et løft for kvinners helse i et livsløpsperspektiv.

337 • Konkrete tiltak for å forebygge overgrep mot kvinner.

338 **Vold i nære relasjoner**

339 Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem, og en krenkelse av menneskerettighetene.
340 Personer utsatt for vold kan ha lavere yrkesdeltakelse og dårligere helse, og det er viktig at alle
341 kommuner får oversikt over omfanget i sin kommune. Vold og trusler er aldri ofrenes feil. De lever
342 med utrygghet og opplever ofte store begrensninger på sine liv.

343 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 344 • At alle kommuner øker kompetansen og etablerer tiltak mot vold i nære relasjoner.
- 345 • At temaet vold i nære relasjoner innarbeides i rammeplan for barnehagene og læreplaner i
- 346 skole.
- 347 • Innføre en adgang til å ilegge elektronisk kontroll av et besøksforbud, omvendt voldsalarm.

348 **Diskriminering**

349 Det er mange former for diskriminering i Norge. Personer med funksjonshindringer,
350 innvandrerbakgrunn, LHBTIQ-befolkningen og etniske minoriteter er også diskriminert i det norske
351 samfunnet. Fagforbundet tar aktivt standpunkt mot all form for diskriminering. Transpersoner og
352 mennesker med kjønnsinkongruens er i mange sammenhenger særlig utsatte.

353 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 354 • Et universelt utformet samfunn.
- 355 • Innføring av et tredje juridisk kjønn, et styrket rettslig vern og bedre helsetilbud, med mål
- 356 om å bedre transpersoners levekår.
- 357 • Et helhetlig, forsvarlig og tilgjengelig helsetilbud for alle som lever med kjønnsinkongruens
- 358 i Norge. Tilbudet av offentlig finansiert kjønnsbekreftende behandling som er forankret i
- 359 forskning skal styrkes.

360 **Mangfold og integrering**

361 Å være organisert og å ha et seriøst arbeidsliv er bra for enkeltmennesket. Det er også god
362 integreringspolitikk. Det gir fellesskap, mangfold og utvikling på arbeidsplassen. Derfor er det viktig
363 at Fagforbundet arbeider strategisk og langsiktig med å styrke situasjonen og forholdene for alle
364 med innvandrerbakgrunn i arbeidslivet.

365 Blant personer med innvandrerbakgrunn har sysselsettingsandelen de siste årene økt mer enn i
366 resten av befolkningen, men er fortsatt lavere enn i befolkningen ellers.

367 Personer med innvandrerbakgrunn er mer utsatt for arbeidsforhold uten faste og hele stillinger,
368 arbeidsløshet og arbeidsmiljøforhold som gir helseplager, sykefravær, og frafall i arbeidslivet.
369 Mange arbeider i bransjer med lav organisasjonsgrad og lav tariffavtaledekning. Den norske
370 arbeidslivsmodellen står i fare for å svekkes om fagbevegelsen ikke oppleves som relevant for *alle*
371 arbeidstakere.

372 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 373 • Å samarbeide med partene i arbeidslivet om tiltak for å styrke fagorganiseringen blant alle
- 374 med innvandrerbakgrunn.
- 375 • At norskopplæringen styrkes.
- 376

377 5. Livslang læring

378 God opplæring og utdanning skal være en rettighet og reell mulighet for alle, uavhengig av sosial
379 bakgrunn og økonomiske evner, eller hvor du bor i landet. Det er et felles samfunnsansvar å gi alle
380 mulighet og forutsetninger for kompetanseutvikling gjennom hele livet. Det er viktig for å motvirke
381 sosial ulikhet og for at færre støtes ut i et arbeidsliv i endring. Forholdene må legges til rette for at
382 arbeidslivet kan nyttiggjøre seg utdanning og arbeidserfaring til arbeidstakere med utenlandsk
383 bakgrunn. For å sikre livslang læring for alle må det i større grad tilrettelegges for desentralisert
384 undervisning og digitale opplæringstilbud.

385 Barnehage

386 Barnehagen skal gi trygge rammer rundt barns frie lek, læring og sosialisering. Det er viktig med
387 tidlig innsats, god omsorg, god faglig kompetanse og et tilpasset pedagogisk opplegg der barna
388 står i sentrum.

389 Kommunene skal ha et overordnet ansvar for barnehagetilbudet for å sikre et godt og likeverdig
390 tilbud til alle barn. Fagforbundet ønsker at offentlige midler avsatt til barnehage skal komme barna
391 til gode, og ønsker ikke mulighet for å ta ut profit.

392 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 393 • At maksprisen på barnehageplasser holdes på et nivå som gjør at alle kan benytte seg av
394 tilbudet.
- 395 • Å styrke den reelle bemanningen i barnehagene gjennom åpningstiden, og gjennomføre en
396 kartlegging av dette som skal danne grunnlag for videre politikkutvikling.
- 397 • Innføre kostnadsdekning på pensjon for ansatte i private barnehager.

398 SFO

399 Skolefritidsordningen (SFO) må omfatte og tilrettelegge for alle barn, ha høy kvalitet i hele landet
400 og styrkes som en praktisk og variert arena for lek, kultur og fritidsaktiviteter. Trygge fellesarenaer
401 som SFO kan motvirke utenforskap.

402 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 403 • Å kartlegge bemanningssituasjonen i SFO.
- 404 • At barn og unge med særskilte behov må ha tilstrekkelige ressurser også på SFO.
- 405 • Å øke deltakelsen gjennom å videreføre og utvide gratis SFO. Dette forutsetter forsvarlig
406 bemanning.

407 Grunnskole og videregående opplæring

408 Den offentlige fellesskolen legger grunnlaget i utdanningssystemet og sikrer lik rett til utdanning.
409 Et trygt læringsmiljø er avgjørende for den enkeltes utvikling og for samfunnet. Gratisprinsippet i
410 fellesskolen må ivaretas.

411 Nærskoleprinsippet er viktig for inkluderende utdanning, uavhengig av bakgrunn eller geografisk
412 beliggenhet. Styrking av nærskolen gir levende lokalsamfunn og reduserer ulikheter, gitt
413 tilstrekkelige ressurser.

414 Dimensjoneringen av videregående skoler må balansere studieretninger og fag med arbeidslivets
415 behov og elevenes interesser. Videregående skoler må være tilgjengelige for alle elever, fortrinnsvis
416 i elevens hjemkommune, slik som Lokal Opplæring i Samarbeid med Arbeidslivet (LOSA) i
417 Finnmark.

418 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 419 • At hele laget rundt elevene styrkes med flere fagarbeidere og andre relevante
420 yrkesgrupper.
- 421 • En mer helhetlig skoledag der praktisk og erfaringsbasert læring basert på
422 mesterlæretradisjonen vektlegges.
- 423 • At alle elever skal få tilbud om gratis skolemat hver dag.
- 424 • At faglige rettigheter og plikter skal være en del av læreplanen både i ungdomsskole og i
425 videregående skole.

426 **Fag- og yrkesopplæring**

427 Det er stort behov for flere fagarbeidere. Fagforbundet vil styrke fag- og yrkesopplæringen og
428 rådgivningstjeneste i grunnopplæringen.

429 Å tilrettelegge for at flere skal bli fagarbeidere, må ikke gå på bekostning av kvaliteten i fagbrevet
430 eller for den enkeltes muligheter for videre læring og utvikling. Det er et mål at flest mulig skal få et
431 fagbrev som gir den enkelte et godt grunnlag for deltakelse i samfunnet og for videre utdanning.

432 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 433 • Lovfeste retten til læreplass.
- 434 • Nye fag- og svennebrev på relevante yrkesområder.
- 435 • Å styrke kvaliteten i fagopplæringen gjennom bedre tilsyn, seriøsitetskrav og krav til god
436 og tilstedeværende veiledning.
- 437 • Å kvalitetssikre og tilrettelegge eksisterende og nye voksenopplæringsordninger.
- 438 • Å styrke og synliggjøre yrkesfaglæreren med fagarbeiderbakgrunn i skolen.
- 439 • At kvaliteten i karriereveiledningen styrkes, med en rådgivningstjeneste både kjenner til de
440 yrkesfaglige løpene og som også har yrkesfaglig bakgrunn.

441 **Fagskoler**

442 Utdanningssystemet skal møte framtidens kompetansebehov. Til det trenger vi å videreutvikle
443 fagskolesektoren i samarbeid med lokalsamfunnene. Fagskolens posisjon i utdanningssystemet
444 må styrkes og gjøres mer kjent.

445 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 446 • Å styrke og synliggjøre det offentlige fagskoletilbudet, der fagskolene skal tilby relevante
447 utdanninger for fagarbeidere som ønsker fordypning og spesialisering.
- 448 • At fagskolesektoren videreutvikles med påbygningsmuligheter, inkludert muligheter til å ta
449 en yrkesfaglig bachelor og master.
- 450 • Gode overgangsordninger fra fagskoler til studier på høyskoler og universiteter.
- 451 • Økt studiestøtte og studievilkår som gir reell mulighet til å studere på fulltid.
- 452 • En god og forutsigbar finansieringsordning for høyere yrkesfaglig utdanning, der
453 overordnet styring og finansiering av utdanningssektoren skal være et offentlig ansvar.

454 **Universiteter og høyskoler**

455 Vi trenger velfungerende offentlige høyskoler og universiteter som er desentraliserte og nært
456 knyttet til det lokale arbeidslivet. Utdanningssystemet må være åpent og tilby gode
457 overgangsordninger mellom fagskoler og høyskoler/universiteter.

458 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 459 • Økt studiestøtte og studievilkår som gir reell mulighet til å studere på fulltid.
- 460 • At det ikke opprettes eliteprogrammer i grunnutdanningene ved universitet og høyskoler.
- 461 • En solid og forutsigbar finansieringsordning der offentlig ansvar sikrer overordnet styring
462 og finansiering.
- 463 • At det skal være tilgjengelige utdanninger med rimelig studieavgifter også for de som er i
464 arbeid.

465 **Faglig utvikling i arbeidslivet**

466 Voksnes læring er viktig som virkemiddel for sosial utjevning og økt trygghet. Livslang læring er
467 ofte knyttet til arbeidslivet, og Fagforbundet vil ha et arbeidsliv som tar i bruk og videreutvikler
468 kompetansen til alle yrkesgrupper. Vi vil bekjempe skjevfordelingen i ansattes mulighet for etter-
469 og videreutdanning. Alle ansatte skal ha rett til relevant kompetanseutvikling, og ha økonomisk
470 uttelling for det. Fri med lønn til faglig utvikling må gjelde alle.

471 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 472 • Å styrke arbeidsplassbaserte tilbud innen fagopplæring og fagskole.
- 473 • Gode rammevilkår, stipend- og låneordninger og dekking av utgifter til livsopphold slik at
- 474 videreutdanning er et reelt alternativ.
- 475 • At hver arbeidsplass skal ha en kompetanseplan utviklet i samarbeid med ansatte og
- 476 tillitsvalgte.
- 477 • At arbeidsgiver tilbyr og legger økonomisk til rette for nødvendig kompetanseheving for
- 478 alle ansatte.
- 479 • At seniorer i arbeidslivet også sikres faglig utviklende arbeidsoppgaver, tilgang til
- 480 etterutdanning og relevant omskolering.
- 481 • Å etablere bransjeprogram finansiert over statsbudsjettet innenfor relevante fagområder.
- 482 • At ordningen med realkompetansevurdering gjennomgås for å oppnå lik praksis uavhengig
- 483 av utdanningsinstitusjon, økt kompetanse og kapasitet i hele landet og vurderingen skal gi
- 484 reell mulighet for opptak til ulike utdanninger.

485 6. Velferd og offentlig sektor

486 En sterk velferdsstat er grunnlaget for gode tjenester til alle og frihet for enkeltmennesket.
487 Universelle offentlige ordninger sikrer likeverdighet og reduserer ulikhet. Det beste tilbudet får vi
488 når det offentlige driver velferdstjenestene, med egne ansatte. Det er avgjørende med offentlig
489 eierskap og folkevalgt kontroll over samfunnets infrastruktur. Det er også viktig i et
490 beredskapsperspektiv. Beredskapslagre som sikrer tilgang til mat, smittevernutstyr og nødvendige
491 medisiner i krisetider må bygges opp over hele landet.

492 Rettferdig fordeling

493 Sosiale og økonomiske forskjeller i Norge må reduseres, fordi ulikhet svekker tillit og øker
494 polariseringen, gir dårligere folkehelse og svekker norsk økonomi. Skattesystemet er sammen med
495 kollektive lønnsforhandlinger nøkkelen til å utjevne inntektsforskjeller. Rettferdig beskatning, der
496 alle bidrar etter evne, er en forutsetning for å sikre offentlig sektor en økonomi som gjør det mulig å
497 løse oppgavene og utvikle velferdsstaten som et sikkerhetsnett for alle.

498 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 499 • Et skattesystem som reduserer inntekts- og formuesulikheten, med økt progressivitet i
- 500 beskatningen av de laveste og høyeste inntektene.
- 501 • Å redusere avgifter, gebyrer og egenandeler på velferdstjenester.
- 502 • Skattefradrag for store sykdomsutgifter.
- 503 • At tannhelse likestilles med øvrige helsetjenester.
- 504 • En god sykelønnsordning, og et sterkt oppsigelsesvern for sykemeldte.
- 505 • En universell barnetrygd, som økes og justeres i tråd med prisutviklinga.
- 506 • Å gjøre satsene for gravferdsstønad tilstrekkelige til å dekke faktiske kostnader.

507 **Kommuner og fylkeskommuner**

508 Kommuner og fylkeskommuner er innbyggernes redskap for å styre og utvikle lokalsamfunnet. De
509 er politiske arenaer, samfunnsutviklere, og grunnmuren i den norske velferdsmodellen. For å sikre
510 likeverdige tjenester, uansett kommunestørrelse, er det viktig å sørge for gode økonomiske
511 rammer.

512 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 513 • At kommuner og fylkeskommuner skal drive tjenestene med egne ansatte.
- 514 • En rettferdig inntektsfordeling til kommunen som sikrer gode tjenester i alle kommuner
- 515 uavhengig av kommunestørrelse.
- 516 • Å utbedre toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester.
- 517 • At kistebegravelse og kremasjon må likestilles som gravferdsform.
- 518 • Bedre oppgavedeling i pleie- og omsorgstjenestene for å løse utfordringer knyttet til
- 519 kompetanse- og personalmangel.
- 520 • At det blir utviklet nærings- og sysselsettingsplaner i alle kommuner.
- 521 • Regelverk, kontrollsystemer og myndighet som sikrer at offentlige midler ikke ender opp
- 522 hos private aktører, i skatteparadis eller hos andre stater.

523 **Sykehus**

524 Fagforbundet mener sykehusene skal eies og drives av staten, supplert av tjenester fra ideelle
525 aktører. Forvaltningsstyring må erstatte styringssystemer basert på markedstenkning. Det er viktig
526 å sikre et godt og trygt sykehus tilbud over hele landet, med akuttfunksjoner og fødetilbud.

527 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 528 • At sykehusene skal rammefinansieres, framfor innsatsstyrt finansiering.
- 529 • Bedre oppgavedeling ved sykehusene for å løse utfordringer knyttet til kompetanse- og
- 530 personalmangel.
- 531 • Utredding av en representantskapsmodell, for å få folkevalgt representasjon i
- 532 sykehusstyrene.
- 533 • En godkjenningsordning for etablering av private helsetilbud, som blant annet vurderer
- 534 tilgang til helsepersonell.
- 535 • At det innføres omsetningsavgift på helseforsikringer.

536 **Bolig**

537 Fagforbundet vil jobbe for en boligpolitikk som reduserer sosiale og geografiske forskjeller, hindrer
538 segregering i pressområder og tilrettelegger for utvikling i hele landet. Flere må få mulighet til å eie
539 egen bolig, og skattepolitikken må bidra til å motvirke boligspekulasjon. Boligsosiale hensyn må
540 sikres i kommunale planprosesser, og leietakers rettigheter styrkes.

541 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 542 • Å styrke Husbankens rolle i å gi flere mulighet til å kjøpe sin egen bolig, sikre egnede
- 543 boliger for uføre og eldre, og en bedre boligforsyning i mindre sentrale områder.
- 544 • Å redusere egenkapitalkravet for førstegangskjøpere.
- 545 • Sterkere rettigheter for leietakere, konsesjonsregulering av profesjonell boligutleie og at
- 546 det bygges flere studentboliger.
- 547 • Opprettelse av et statlig boligselskap som kan sørge for boligløsninger som i dag ikke
- 548 dekkes av det kommunale botilbudet eller selveiermarkedet.
- 549 • Å utvide muligheten for å ivareta sosiale hensyn og motvirke segregering i kommunale
- 550 planprosesser.

551 **Post- og transporttjenester**

552 Fagforbundet mener at Posten må forbli i statlig eie, med en utvidet rolle som foretrukket
553 leverandør av samfunns- og formidlingstjenester i hele landet. Dette sikrer også lokale transport-
554 og distribusjonstjenester der dette ikke er kommersielt drivverdige. Uten Postens unike mulighet til
555 samproduksjon av tjenester, vil leveringskostnadene bli vesentlig høyere for private og
556 næringsdrivende utenfor sentrale strøk. Logistikk- og transportsektoren generelt, og
557 varebilbransjen spesielt, har betydelige utfordringer knyttet til sosial dumping og
558 arbeidslivskriminalitet.

559 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 560 • At det offentliges ansvar for innhenting, fremsending og omdeling av brev og pakker i hele
561 landet ivaretas og utføres av en statlig eid aktør.
- 562 • At Postens rolle i å ivareta formidlings- og samfunnsoppgaver utvides og utvikles.
- 563 • Nasjonale regler for innenlands transport om blant annet kjøre- og hviletid som minimum
564 er på nivå med regelverket i EUs mobilitetspakke.
- 565 • Innføring av løyve-regulering og HMS-kort for alle transportører, og flere kontrollerer
566 gjennomført gjennom A-krimssamarbeidet.
- 567 • Bedre reguleringer, og en forsterket kontroll- og tilsynsvirksomhet som sørger for
568 etterlevelse og effektive sanksjoner mot useriøse aktører i transportnæringen.

569 7. Digitalisering

570 Teknologisk utvikling øker produktiviteten i offentlig sektor og forbedrer tjenestekvaliteten. Vi må
571 styrke arbeidstakernes digitale kompetanse for å unngå utenforskap. Arbeidstakerrettigheter,
572 medbestemmelsesrett, eierskap til data, personvern og innsyn må ivaretas, samt virksomhetens
573 IKT-sikkerhet. Internasjonalt arbeid med personvern og digitalisering må styrkes. Bruk av kunstig
574 intelligens bør være transparent og etterprøvbart, og yrkesetikk og medvirkning må vektlegges ved
575 innføring av løsninger som bruker kunstig intelligens.

576 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 577 • En digital infrastruktur som eies og driftes av det offentlige med egne ansatte, og bygges ut
578 i hele landet.
- 579 • Etablering av en nasjonal, offentlig eid skytjeneste som sikrer at data i det offentlige lagres
580 trygt. Skytjenesten utvikles og driftes med egne ansatte.
- 581 • Et offentlig tilsyn for bruk av kunstig intelligens.
- 582 • Å styrke digital kompetanse av alle ansatte, tillitsvalgte og ledere.

583 8. Klima og miljø

584 Offentlig sektor vil bli svært viktig i arbeidet med å tilpasse oss mer ekstremvær, og også i
585 omstillingen til et samfunn med mindre utslipp. Her står Fagforbundets medlemmer i førstelinjen.

586 Klima- og miljøkrisen tydeliggjør ulikhet. Rike land står for mesteparten av utslippene, og i disse
587 landene så er det de få prosent rikeste sitt forbruk som forurensner mest, og langt mer enn
588 resterende befolkningen. En klimavennlig omstilling er avhengig av en rettferdig omstilling, der de
589 ansvarlige for de største utslippene er forventet å bidra mest.

590 Globalt ansvar

591 Fagforbundet mener at Norge må føre en politikk som sikrer oppnåelse av klimamålene og
592 etterlever våre internasjonale miljøforpliktelser. Norge har et ansvar for å beskytte områder av
593 internasjonal betydning, som Lofoten, Vesterålen og Senja, og andre særlig sårbare områder. Det er
594 nødvendig å redusere vår klima- og miljøpåvirkning, både nasjonalt og internasjonalt. Vi må være

595 pådrivere for at rike land bidrar med tilstrekkelige midler for å hjelpe fattige land som rammes av
596 klimaendringer.

597 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

598 • At det lages en nedtrappingsplan for norsk olje- og gassproduksjon, i tråd med målene i
599 Paris-avtalen.

600 • Stans i leteaktiviteten, nye utbygginger kan bare skje i tilknytning til eksisterende
601 infrastruktur.

602 **Nødvendig omstilling**

603 Grønn utvikling krever prioritering og omfordeling. Alle offentlige planer, som arealbruk og
604 klimatilpasning, må revurderes for å sikre at de støtter opp under våre klima- og naturmål. Vi må
605 bryte med dagens masseproduksjons- og forbruksmønster, og basere økonomisk virksomhet på
606 sirkulær ressursutnyttelse. En progressiv og sosialt rettferdig grønn skattepolitikk er avgjørende
607 for å sikre bred oppslutning om nødvendig klima- og miljøpolitikk.

608 Elektrifiseringen av samfunnet krever energieffektivisering og mer fornybar strøm, med
609 prioriteringer for hvilke virksomheter som kan knytte seg til strømmettet. Høye strømpriser virker
610 dempende på forbruket, men rammer usosialt, det bør derfor etableres en permanent
611 strømstøtteordning. Strømmarkedet må reformeres på en måte som fremmer fornybar energi, og
612 der det samtidig blir tatt hensyn til kostnaden for forbrukere.

613 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

614 • At det blir utarbeidet en nasjonal klimatilpasningsplan.

615 • At det blir etablert en permanent strømstøtteordning.

616 • Å fremme sirkulær økonomi gjennom avfallsreduksjon, ombruk og gjenvinning.

617 • Miljøsertifisering av alle virksomheter med tillitsvalgte.

618 **Kommunenes rolle**

619 For å sikre en trygg hverdag for våre medlemmer, må vi håndtere klimaendringenes konsekvenser,
620 redusere utslipp og bevare natur og biologisk mangfold. Omstilling krever styring, det er viktig at
621 det etableres styringsformer og koordineringsplaner som sikrer at fylker og kommuner trekker i
622 samme retning så vi oppnår nasjonale mål uten for stor inngripen i det lokale selvstyret. De ansatte
623 må være involvert i virksomhetenes arbeid med klima og miljø gjennom lokalt trepartssamarbeid.

624 *I perioden 2025-2029 vil Fagforbundet arbeide for:*

- 625 • Økt satsing på fornybar energi og belønningsinsentiver for energisparing.
- 626 • Sikring av FNs naturavtale i kommunene gjennom styrking av miljøfaglig kompetanse og
- 627 innføring av arealnøytralitet.
- 628 • Gjennomføring av lokale tiltak for å redusere utslipp gjennom trepartssamarbeid.
- 629 • Tilstrekkelige ressurser for kommunenes arbeid med klimakutt og klimatilpasning.
- 630 • At klima- og miljøperspektiv skal vurderes ved alle offentlige anskaffelser.

631 **Grønn transport**

632 Transportsektoren står for en betydelig del av de norske klimagassutslippene. Investeringer i

633 sektoren må gjøres med klima- og miljøhensyn i tankene. Styrking av kollektivtilbudet og

634 elektrifisering av transportsektoren er sentrale tiltak.

635 *I perioden 2025-2029 vil Fagforbundet arbeide for:*

- 636 • At transportsektoren blir elektrifisert.
- 637 • Et godt kollektivtilbud eid og drevet av det offentlige, med egne ansatte.
- 638 • Utvidelse, oppgradering og vedlikehold av jernbanenettet.

639 **9. Kultur**

640 Kulturarbeidere i hele og faste stillinger er avgjørende for å legge til rette for kompetanse og

641 befolkningens tilgang til kultur og kunst. Kommuner og fylkeskommuner må sørge for å fremme et

642 spekter av kulturaktiviteter, sikre møtesteder og aktivitetsarenaer, og aktivt medvirke til at barn og

643 unge kan være aktive på kultur- og fritidsarenaer. Bibliotekene er sentrale i demokratiseringen av

644 kunnskap, motvirkning av digitalt utenforskap, som møteplass og tilrettelegger for ytringsfrihet.

645 Offentlig finansierte sceneinstitusjoner har over år fått dårligere rammebetingelser.

646 Kulturinstitusjonene er kompetansearbeidsplasser som er viktig å satse på i en tid med uro i

647 samfunnet, fordi de kan bygge forståelse på tvers av politiske ståsted, samfunnsklasser, alder,

648 kjønn og kjønnsuttrykk.

649 Fagforbundet vil styrke den samiske urbefolkningen og de nasjonale minoritetenes kultur, språk og

650 egenart. I Norge er dette kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, rom og romanifolket/tatere.

651

652 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 653 • Nok ressurser til kommunale kulturtilbud som møteplasser og kulturarenaer.
- 654 • Å sikre kulturarbeidsplasser og kompetansemiljøer i kommunene.
- 655 • En inkluderende kulturskole og fritidsklubbtilbud i ungdommenes nærmiljø.
- 656 • At alle kommuner prioriterer kompetanseutvikling for kulturansatte.
- 657 • At tilskuddene til kulturinstitusjonene må ta igjen det økonomiske etterslepet.

658 10. Alliansebygging

659 Fagforbundet skal på alle nivåer arbeide for å styrke det fagligpolitiske samarbeidet med politiske
660 partier som deler Fagforbundets visjoner og mål. Det er viktig å bygge allianser med
661 arbeidstakerorganisasjoner og andre samfunnsengasjerte aktører. Deltakelse i samfunnsdebatten
662 både gjennom politisk ledelse og lokale tillitsvalgte er vesentlig for å nå Fagforbundets politiske
663 mål.

664 11. Nordområdene og Arktis

665 Utviklingen i Nordområdene og Arktis har stor nasjonal og internasjonal betydning. Norge har et
666 ansvar for sosial, miljømessig, og økonomisk bærekraftig utvikling gjennom samarbeid, aktiv
667 tilstedeværelse og håndheving av norsk suverenitet. Gode offentlige tjenester i nord er avgjørende
668 for både sysselsetting, næringsutvikling, samfunnssikkerhet, beredskap og bosetting i
669 nordområdene.

670 Enhver krigføring og opprustning som involverer statene på nordkalotten er ødeleggende for
671 samarbeidet på tvers av landegrensene i nord. Forutsetningen for å gjenoppbygge tillit og
672 samarbeid er fred.

673 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 674 • At Norge støtter arbeidet med et internasjonalt forbud mot kull, olje og gassaktivitet i
675 Arktis.
- 676 • En desentralisert bosettingsstruktur gjennom nye eller flytting av statlige arbeidsplasser,
677 god infrastruktur og høy kvalitet på offentlige tjenester til de nordligste fylkene.
- 678 • Samarbeid med fagbevegelse i Norden og med andre sektorer for å styrke en helhetlig
679 politikk på området, inkludert ressurs- og naturforvaltning.
- 680 • Opplæring av ansatte for å ivareta den nye situasjonen, særlig innen helse, beredskap og
681 sikkerhet.
- 682

683 12. Solidaritet og internasjonal arbeid

684 Krig og konflikt, polarisering, svekket demokrati, klimaendringer og global uro i økonomien
685 forverrer forholdene for arbeidsfolk mange steder i verden. En sterkere fagbevegelse er nøkkelen
686 til rettferdighet og verdighet. Demokrati, rettsstat og respekt for arbeidstaker- og
687 menneskerettigheter er grunnlaget for frie og vellykkede samfunn.

688 Solidaritet på tvers av landegrenser

689 Fagforbundet vil jobbe for en mer solidarisk og demokratisk verden gjennom våre
690 samarbeidsavtaler og som del av den internasjonale fagbevegelsen. En fri og uavhengig
691 fagbevegelse er av universell betydning for å oppnå mer rettferdig fordeling av makt og ressurser.
692 Respekt for ILOs kjernekonvensjoner og styrking av arbeidstakerrettigheter må prioriteres i norsk
693 utenrikspolitikk.

694 En viktig del av solidaritetsarbeidet vårt er å sikre respekt for menneskerettighetene, folkeretten,
695 humanitærretten og forhindre alvorlig miljøskade. Velfungerende internasjonale institusjoner er
696 en motvekt mot en uforutsigbar verdensorden. Både privat sektor og offentlige virksomheter må
697 ansvarliggjøres for å overholde grunnleggende etiske normer ved anbud, innkjøp og investeringer.

698 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 699 • Å styrke vektleggingen av arbeidstakerrettigheter, demokrati og rettsstat i norsk
700 utenrikspolitikk
- 701 • Å redusere norske finansielle bånd til virksomheter som svekker bærekraft, eller som
702 krenker arbeidstaker- og menneskerettigheter.
- 703 • Å styrke internasjonale kontroll- og straffemekanismer i internasjonal rett.
- 704 • Å støtte BDS-bevegelsen (Boikott, Desinvesteringer og Sanksjoner), og arbeide for
705 internasjonal boikott av Israel.
- 706 • Å samarbeide med andre organisasjoner for å styrke kvinners forhandlingsmakt
707 internasjonalt og styrke kvinners posisjon i internasjonal fagbevegelse.

23

708 EØS og handelsavtaler

709 Norske arbeidstakere påvirkes av EU-direktiver som begrenser nasjonale tiltak mot sosial dumping
710 og svekker faglige rettigheter og velferdsordninger. Utviklingen av EØS-avtalen har fått et omfang
711 som går langt utover det som ble forespeilet da avtalen ble inngått. Internasjonale handelsavtaler
712 må bygge på åpenhet og demokratiske prosesser. Fagforbundet mener Norge må bruke
713 handlingsrommet innenfor EØS-avtalen og andre handelsavtaler for å sikre nasjonal suverenitet,
714 demokratisk styring, kontroll og den norske arbeidslivsmodellen.

715 Fagforbundet mener Norge må være en pådriver for internasjonal helserettferd. Det er behov for et
716 globalt regelverk for rask tilgang til og rettferdig fordeling av vaksiner og utstyr.

717 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 718 • At EU-regler og andre internasjonale handelsavtaler ikke kan overstyre ILO-konvensjoner,
719 norske tariffavtaler og norsk arbeidslivslovgivning.
- 720 • Aktiv bruk av reservasjonsretten og andre virkemidler for å verne om faglige rettigheter og
721 den norske arbeidslivsmodellen.
- 722 • At Norge ikke blir medlem i EU.
- 723 • Full åpenhet rundt forhandlingene om internasjonale handelsavtaler og at offentlige
724 tjenester ikke åpnes for utenlandske tilbydere.
- 725 • Revisjon av handelsavtaler for å kreve rettferdig tilgang til vaksiner, medisiner og utstyr,
726 blant annet gjennom patentpool, teknologioverføring og kunnskapsdeling.

727 **Asyl- og flyktningpolitikk**

728 Over 100 millioner mennesker er på flukt i verden. Internasjonal solidaritet, internasjonale
729 konvensjoner og medmenneskelighet tilsier at Norge skal føre en human asyl- og flyktningpolitikk.
730 Politikken må følge rådene fra FNs høykommissær for flyktninger. Uretturnerbare asylsøkere må ha
731 tilgang på helsehjelp og offentlig sikkerhetsnett.

732 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 733 • At barnekonvensjonen må legges til grunn for opphold.
- 734 • En mer human flyktningpolitikk.

735 **Forby atomvåpen**

736 Fagforbundet støtter FNs forbud mot atomvåpen, og vil at norske kommuner tilslutter seg ICANs
737 globale opprop for et slikt forbud.

738 *Fagforbundet vil i perioden 2025-2029 arbeide for:*

- 739 • At alle kommuner signerer ICAN Cities Appeal.
- 740 • Støtte til initiativer for kjernefysisk nedrustning.
- 741 • At Norge skal signere og ratifisere det internasjonale forbudet mot atomvåpen.